

**VEJLE
AMTS AARBØGER**

UDGIVNE AF

VEJLE AMTS HISTORISKE SAMFUND

1925

**KØBENHAVN
I KOMMISSION HOS LEHMANN & STAGE
1925**

ALMIND BY FOR 100 ÅR SIDEN

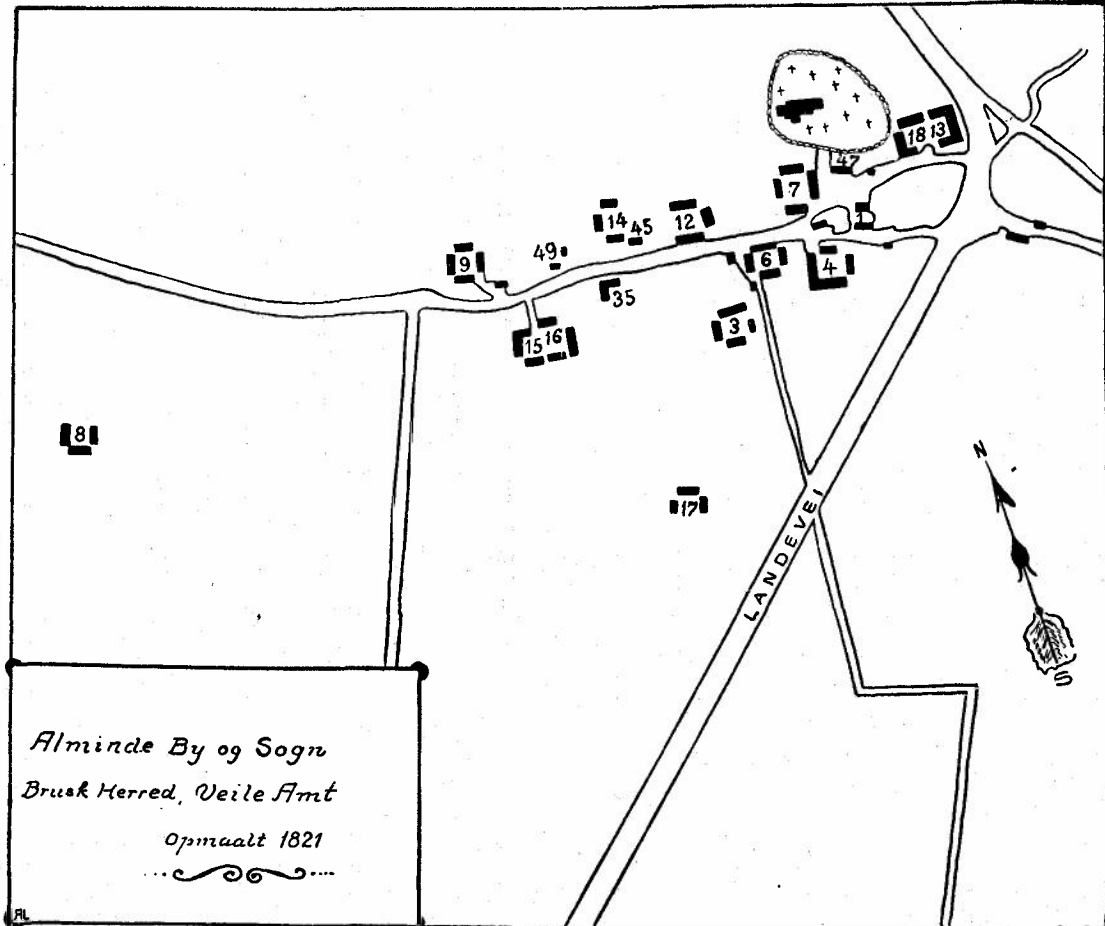
VED

POUL LINDHOLM

Omstående kortskitse giver os et billede af Almind by, som den så ud for 100 år siden (kortet er tegnet 1821).

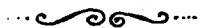
Vi vil nu foretage en vandring byen rundt og kigge indenfor til beboerne i hver gård og hvert hus, og vi begynder hos byens fornemste mand. Da der ingen præst bor i Almind, må det vel være degnen, og han bor i det hus, der på kortet er betegnet som nr. 1. Han hedder *Christen Brøndum* og er på den tid (1821) 46 år gammel. Hans kone hedder *Mette Kirstine Sørens-datter* og er en gårdmandsdatter fra Møsvrå. Muligvis træffer vi fremmede hos ham, ti han er en mand, der er kendt både fjærnt og nær for sin dygtighed til at helbrede benbrud. Kigger vi ud i køkkenet, får vi måske et glimt at se af hans 16-årige datter *Anne Marie*, der lærte sin fader kunsten af og med tiden blev næsten ligeså berømt som ham (»Mari Henriks«). Vi kunde nok få nogle timer til at gå i samtale med degnen, for han er en meget interessant mand, men vi må skynde os, for vi skulde jo gerne være færdig med vor rundgang i byen inden aften.

Tæt vest for skolen kommer vi til et hus. Det er kun ganske lille, er et af de såkaldte kassehuse, men vi må dog dærind, for det har spillet en ret stor rolle i Almind sogns historie. Det har næsten altid været

*Alminde By og Sogn
Brusk Herred, Veile Amt*

Opmaalt 1821

beboet af folk udenfor bondestanden. Fra 1719 til 1733 bebos det af sognedegnen *Hans Jensen*, dernæst fra 1733 til 1739 af major *Johan Daniel Royan*, hvis enke 1742 afstår fæstet til billedhugger *Poul Iversen Stål*. Han døde 1746, og to år senere afstod dennes enke huset og fæstet til den bekendte *Niels Tøxen*, der var blevet afsat som præst i Veerst og nu i nogle år holdt en slags skole i Almind for unge studerende. Efter hans død 1755 boede hans enke dær indtil sin død 1762. Huset købtes da, og gadejorden fæstedes af en *Mads Jessen Hagen*, efter hvem *Karen Wøldike*, sal. Anker Rasmussens, fik stedet 1769. Efter hendes død 1795 købte *Poul Nissen*, der ejede den gård, *Søren Parbo* nu har, huset, og han solgte det vistnok år 1800 til præsten fra Skive *Frederik Vilhelm Wind*, hvis enke *Ane Margrethe Dreyer*, der forresten var en datter af Rasmus Dreyer, Dons mølle, 1802 solgte til *Søren Jensen*, der dette år afstod sin gård i Møsvrå til stesønnen *Jens Henrichsen*. Efter *Søren Jensens* død 1812 solgte *Jens Henrichsen* huset til *Lars Hansen Koeds* enke *Else Kirstine Pagh*, og det er hendes søn *Hans Koed*, vi nu træffer som mand dær. Da han nogle år senere bebyggede sin kassehuslod (matr. nr. 41, den ejendom, *Jørgen Dam* nu har), er huset vist blevet brudt ned.

Tæt sønden for dette hus kommer vi til en stor gård (nr. 4). Manden dær hedder *Jens Sørensen* og er broder til degnens kone. *Jens Sørensens* kone hedder *Ane Dorthe Christensdatter*, og hun er født dær på gården, som i ca. 200 år havde været i hendes slægts eje og endnu den dag i dag er det, idet *Søren Parbo*, den nuværende ejer, er en sønnedattersøn af hende. *Jens Sørensen* og *Ane Dorthe*, der begge er 37 år gamle, har på dette tidspunkt tre børn, den 6-årige

Søren, der siden får gården, den 4-årige *Elisabeth*, der siden blev gift med Ole Nielsen i Egtved, og den 1-årige *Dorthe*, siden gift med sognefogden i Almind Christen Andersen. I gården opholder sig konens broderdatter, der halvvejs er opdraget dær. Da hun også hedder *Dorthe*, bliver hun, for ikke at forvexles med den lille, altid kaldet »Store Dorthe«, og dette navn blev hun ved med at bære til sin dødsdag.

I den næste gård, vi kommer til (nr. 6), hedder manden *Jens Andersen*. Han er fra Bølling og har giftet sig ind til gården for en halv snes år siden. Omkring 1830 udstykkede han gården, der forøvrigt var byens første selvejergård, og hovedparcellen med en del af gårdens bygninger solgte han til en mand, der hed *Andreas Albert Hjorth*, som tre år senere solgte til en mand ved navn *Niels Koed*. Det var kun et lille bolssted, men der er siden hen købt så megen jord ind, at det nu atter er bleven til en gård. Denne gård ejes nu af *Svend Vejgård*, hvis fader var Niels Koeds svigersøn.

Vi vandrer nu nogle få skridt mod sydvest og kommer da til Annexgården (nr. 3). Vi kommer på denne vandring forbi et par små huse, af hvilke jeg ingen rede ved på det første, men det andet er Annexgårdens aftægtshus, hvor vi træffer den gamle *Hans Knudsen*, der for 6 år siden afstod Annexgården til sin svigersøn *Jørgen Christensen*. Jørgen Christensen er broder til Jens Sørensens kone og altså født på Søren Parbos gård.

Havde vi været 35 år før på færde med vor vandring, vilde vi tæt vest for Annexgården være kommet til en anden gård. Den blev imidlertid ikke bygget op på sin gamle plads efter den store brand 1786, men flyttet ud på marken. Det er den, der hedder

Stemgård. En halv snes år senere solgtes toften, den havde ligget på, til *Jens Jensen*, hvis gård var brændt 1795. Han opførte nu sin nye gård på denne toft (nr. 17), men et godt stykke syd for vejen. Det er hans søn *Jens Jensen (Galschiøtt)*, vi nu træffer som mand på denne gård. To år senere må både han og hans kone *Sidsel Jørgensdatter* vandre i fængsel (vist på grund af forsøgt ildspåsættelse).

Vi begiver os nu atter op til vejen og fortsætter imod vest, hvor vi straks kommer til et bolssted, som ejes af klejnsmeden *Søren Jacobsen*. Han har for 9 år siden købt toften af Hans Conradsen på Stagebjerggård, hvilken gård lå dær indtil branden 1786. Medens naboen *Jens Galschiøtt* er en mand, det går tilbage for (han begyndte som gårdejer og ender som daglejer) er *Søren Jacobsen* en mand, det går fremad for. Han passer sin lille jordlod og sit klejnsmederi, og hans kone *Johanne Pedersdatter* passer sit hus og sin væv, og 1830, da *Jens Galschiøtt* er nødt til at sælge sin gård, kan *Søren Jacobsen* købe den. Gården brændte 1846, og *Søren Jacobsens* søn flyttede den da ud på østermarken. Nu ejes den af *Søren Jacobsens* sønnesøns søn *Niels Jacob Jacobsen*.

Den næste gård, vi kommer til, består af to halvgårde. Manden i den østligste af dem (nr. 16) går altid under navnet *Anders Conradsen*, skønt han hedder *Anders Hansen*. Han er fra Stagebjerggård og har fået sin nuværende gård ved for fem år siden at gifte sig med enken *Johanne Jensdatter*. De har to børn, den 4-årige *Christen*, der siden fik gården og blev sognefoged i Almind, og den 2-årige *Lene Kirstine*, der blev gift med *Jes Jessen* på Stagebjerggård.

Manden i den anden halvgård (nr. 15) hedder *Jacob Sørensen Krage*. Han afstår den nogle år senere til

sønnen *Søren Jacobsen Krage*, og denne udflyttede 1836 gården til Almind hede (den gård, Niels J. Kristensen nu har).

Skønt det ellers ikke er vor agt at besøge udflytterne, vil vi dog gøre en undtagelse med Stagebjerggård (nr. 8), da den ligger så nær ved byen. Den blev udflyttet umiddelbart efter den store brand 1786 af *Hans Conradsen*, hvis datter *Ane Margrethe* vi nu træffer som kone på gården. Hun er gift med *Jes Jensen* fra Viuf, men ingen af dem blev gamle på gården. *Jes Jensen* døde 1823, og enken giftede sig igen med *Christen Madsen* fra Jordrup, men de gik fallit 1827, og siden måtte »faster Grethe« kummerlig ernære sig ved at spinde for folk.

Vi går atter tilbage til byen og begynder da med den vestligste gård nord for vejen (nr. 8). Dens ejer hedder *Jens Iversen*, og han har fået den med sin kone *Christence Jacobsdatter*, der før havde været gift med *Jørgen Pedersen Almind*, hvis slægt havde boet på gården i godt 100 år. Denne gård blev nedlagt 1852, da ejeren købte Nådebjerggård, hvorunder han lagde noget af marken.

Lige udenfor gården ligger aftægtshuset, hvor vi træffer gårdens forrige ejer, den 80-årige *Christen Jensen Amhede*, *Jørgen Almind*s farbroder.

Lidt længere mod øst kommer vi til et helt nyt hus (nr. 49), som tilhører en 48-årig jomfru, *Thomine Birgitte Boserup*. Hun har for tre år siden fæstet grunden af *Jesper Knudsen* og opført huset dærpå. 1822 blev hun gift med en gårdejer *Nicolai Wulff* fra Egtved, og hun solgte da huset til *Søren Pedersen Priis*. Nu ejes huset af *Jørgine Jespersen*.

Vi kommer nu til en gård (nr. 14), hvor der bor et par unge folk *Jens Nielsen* og hans hustru *Kirsten*

Marie Nielsdatter. De har overtaget gården året i forvejen efter mandens fader *Niels Jensen*. 1846 blev denne gård flyttet ud på vestermarken (Elbækgård).

Det næste hus (nr. 45) er temmelig nyt. Det er opført ca. 1800 af *Christen Nielsen*. Denne havde som ganske ung haft en del af Annexgården i fæste, men forlod fæstet, da gården var brændt 1770. Kort efter fæstede han gård nr. XI, der lå omtrent dær, hvor nu telefoncentralen er. Midt i 1790erne købte han den til selveje og gav sig kort efter til at udstykke den. Både Frydenslund, Birkelund og Langkærhus er kommet dærfra. *Christen Nielsen* og hans kone *Kirsten Pedersdatter* havde ingen børn, men havde i tidens løb en hel del plejebørn, bl. a. *Dorthe Simonsdatter*, der blev gift med *Anders Jensen Hoemann*, som byggede Frydenslund, og siden *Else Pedersdatter*, der blev gift med *Henrik Nielsen*. Disse to sidste er det, vi træffer som ejere af huset 1821. Ja, vi træffer en ejer til, ti *Henrik Nielsen* har lige solgt den ene ende af huset til rebslageren *Peder Vedstedsen*. Umiddelbart efter denne handel var det, at matrikelen gik over byen, og således gik det til, at dette hus fik to matrikulsnumre (45 og 46). Nu ejes hele huset af *Andrea Ottosen*.

Så kommer vi til *Jesper Knudsens* gård (nr. 12). Det er denne mands fader, *Knud Rasmussen*, traditionen nævner som ophavsmand til det bekendte mundheld: »A er såmænd fra Almind — Gud bejr'et«. Denne gård eksisterer ikke længere, idet den 1835 blev solgt til *Knud Grøn* og lagt sammen med dennes gård. Det er på *Jesper Knudsens* udmark, at *Jørgen Jørgensens* gård ligger.

Den næste gård (nr. 7) har lige skiftet ejer, idet *Mogens Hansen Buch* har afstået den til sin halvbro-

der *Jens Christiansen* og selv for øjeblikket er ifærd med at opføre sig en ny gård på søndermarken (*Mogens Rasmussens*). *Jens Christiansen* er ugift endnu, men hans moder *Kirstine Mogensdatter* er hos ham og styrer huset for ham. 1845 flyttede han gården ud på dens nuværende plads (*Dines Chr. Pallesens*).

Den næste bygning er »Slottet« (nr. 47), hvor en ung, nygift mand *Anders Villumsen* lige er flyttet ind. Han ejer dog ikke stedet endnu, men får først skøde på det næste år.

Så kommer vi til fattighuset (nr. 58). Det er kun lille, men dog bor der flere familier dæri. Vi besøger en enkelt af dem, den 81-årige *Thor Andreasen*. Han har været Almind en dyr søn, idet han allerede på dette tidspunkt har nydt fattigforsørgelse i 66 år og bliver ved med at nyde det til sin død 9 år senere. Dette fattighus opførtes kort efter 1800, og omtrent samtidig opførtes et til ude på heden. I 1810 kalder et fattiglem fattighuset i byen en arrest og forlanger at få plads i det på heden.

Dærnæst kommer vi til *Knud Grøns* gård (nr. 18). Ja, egentlig kan det knapt kaldes hans gård, for hans moder *Ane Knudsdatter* har skødet på den endnu, men det er da ham, der bestyrer gården. Denne gård er nu forlængst udflyttet (*Jørgen Jørgensens*).

Den næste gård (nr. 13), der oprindeligt hørte sammen med foregående, ejes ligeledes af en enke, *Magdalene Bertelsdatter*, og bestyres af hendes søn *Peder Nissen*. Da denne gård kort efter skulde ombygges, blev den flyttet over på den anden side af landevejen, dær, hvor nu tørreriet ligger. Dær blev den dog ikke ret gammel, ti da den 1859 solgtes til præstegård, blev den flyttet endnu et stykke mod øst.

Følger vi landevejen syd på fra sidstnævnte gård

og drejer så om ad Møsvråvejen, har vi strax på venstre hånd et lille hus, som jeg ingen rede ved på. 1801 var det beboet af en mand ved navn *Albert Jokumsen*.

Omtrent lige overfor, på højre side af vejen ligger smedjen. Smeden hedder på den tid *Laue Jepsen*.

Tilbage er nu kun et hus, som ligger lidt sydøst for skolen. Det er et gammelt kassehus, som igennem mange år beboedes af *Jens Hansen Hoemann*, der var fader til Anders Jensen Hoemann, som byggede Frydenslund. Jens Hansens søn Hans Jensen solgte huset til Poul Nissen, der ejede Søren Parbos gård. Kassehusloden blev siden frasolgt, og huset beboedes igen mange år af lejefolk.

Hermed har jeg så ført Årbøgernes læsere omkring til de på omstående kort aftegnede steder. Det er kun lidt, jeg har fortalt dærom, men dem, der måtte ønske nøjere besked, kan jeg henvise til en bog om Almind sogn, som jeg agter at udgive om kort tid.
